

תעסוקת עובדים עזתים בישראל – תוצאות סקר ראשון ומשמעויות להסדרת התעסוקה

חגי אטקס ופאק עדנאן | 1 באוגוסט, 2022 | גיליון 1626

חידוש תעסוקתם של עובדים מרצועת עזה בישראל בשנים האחרונות – לאחר הפסקה מאז ההתנתקות (2005) נועדה להעמיק רגיעה ביטחונית ולרסן את חמאס מפני ייזום הסלמה. ההכנסה של העזתים שעברו לעבוד בישראל לאחר דעיכת מגפת הקורונה (אוקטובר 2021) גדלה ביותר מפי-6, אך כשליש מהם שילם עבור היתרי הכניסה לישראל. הסדרת התעסוקה בישראל החל מאוגוסט 2022 עלולה לפגוע במועסקים בענפי התעשייה והשירותים, שלא קיבלו מכסות היתרים להעסקת עזתים, להקטין את שכר הנטו עקב הפרשות מהשכר, וצפויה לחזק את השליטה של המעסיקים בהיתרים. מאידך גיסא, הסדרה תפתח אפשרויות תעסוקה בחברות נוספות ועשויה להניב זכויות סוציאליות, כפנסיה וביטוח בריאות. התעסוקה בישראל היא בעיקר של תושבי הרצועה שהם חסרי השכלה אקדמית, בהתאם לקריטריונים ואישורים שקובע חמאס ואופי התעסוקה בישראל, ועל כן היא שוחקת את מעמד המשכילים בעזה.

ב-1 באוגוסט 2022 החלה ההסדרה של התעסוקה בישראל של תושבי עזה באמצעות היתרי עבודה ומעסיקים רשמיים בענפי הבניה והחקלאות. במאמר זה מוצגות תוצאות מחקר הבוחן את מאפייני התעסוקה בישראל טרם הסדרתה, כאשר העובדים העזתים נכנסו לישראל באמצעות "היתרים לצרכים כלכליים". אם כן, מוצגות תוצאות של פעילות ללא הסדרה, ובכוונתנו לבחון בהמשך את ההשלכות של הסדרת התעסוקה על מאפייני התעסוקה, שכר ורווחת העובדים.

להלן הניתוח הסטטיסטי הראשון של תעסוקת עובדים מרצועת עזה בישראל, לאחר חידושה הלא-רשמי בשנים האחרונות. בעבר, לפני האנתיפאדה השנייה, היוותה התעסוקה בישראל מקור חשוב לפרנסת עובדים תושבי רצועת עזה, ובשיאה (1986) היא פרנסה כ-46 אחוזים מכוח העבודה העזתי. התעסוקה הרשמית בישראל הופסקה בעקבות ההתנתקות (2005) כחלק מהכוונה ליצור בידול מדיני בין ישראל לרצועת עזה. התעסוקה הלא-רשמית של "סוחרים עזתיים" הותרה החל מ-2014, הופסקה זמנית עם פרוץ מגפת הקורונה וחודשה באוקטובר 2021 בעקבות שוך המגפה.

בסיס הנתונים העיקרי שעליו מתבסס מחקר זה הינו סקר טלפוני שנערך עם 1,000 עובדים עזתים, שערך [המרכז הפלסטיני לסקרי דעת קהל \(PCPO\)](#). הסקר התנהל בחודשים מאי-יוני

2022 ואסוף נתונים לגבי התעסוקה בעזה בספטמבר 2021, לפני חידוש התעסוקה העזתית בישראל, ועל התעסוקה בישראל בחודשים אוקטובר 2021-אפריל 2022. שיעור הנדגמים בסקר לפי גיל ומחוז מגורים נקבע על סמך שיעוריהם בקרב מחזיקי היתרים לצרכים כלכליים. בחלק מהניתוחים נעשה שימוש גם בנתונים הגולמיים של סקר כוח האדם הפלסטיני, לשם השוואה לנתוני העובדים העזתים בישראל.

חידוש התעסוקה העזתית בישראל

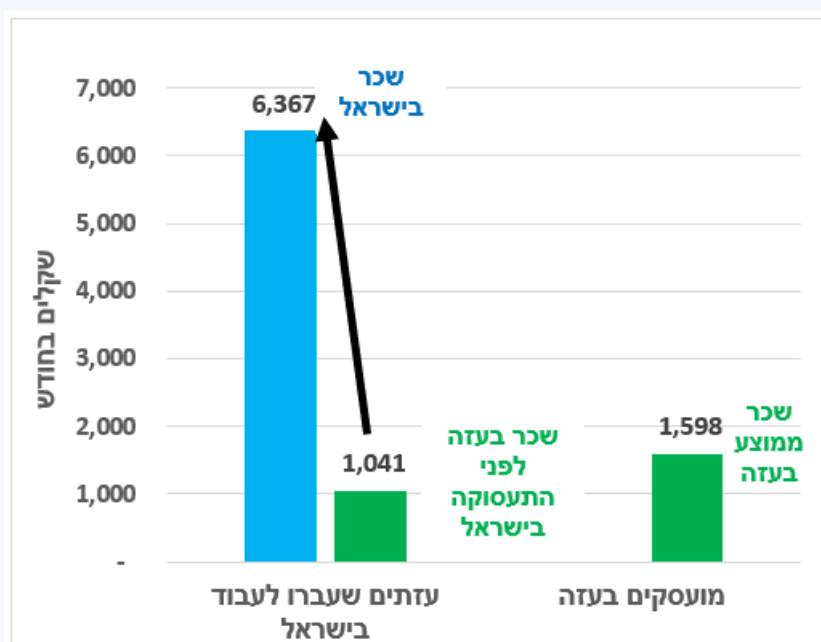
באוקטובר 2021, לאחר דעיכת מגפת הקורונה, החליטה ממשלת ישראל לחדש את התעסוקה העזתית בישראל וכיום כ-11,000 עזתים מחזיקים בהיתרי כניסה ומועסקים באופן לא-פורמלי. במארס 2022 [החליטה הממשלה](#) להסדיר את התעסוקה העזתית בישראל ולהקצות 20,000 היתרי עבודה לעזתים, מהם 12,000 לענף הבניה ו-8,000 לענף החקלאות. ההיתרים ניתנים לעזתים נשואים בני 25 ומעלה לאחר בחינה של עברם הבטחוני. [מדיניות משרד העבודה החמאסי](#) היא לאפשר תעסוקה בישראל לתושבי עזה נשואים בני 27-60, שאינם מועסקים במגזר הציבורי או בעלי תואר אקדמי, או זכאים לקצבאות ציבוריות. כמו כן, חמאס מעדיף להקצות את היתרי העבודה בישראל לעזתים בעלי משפחות גדולות שאינם מועסקים ובנות זוגם אינן עובדות.

מדיניות ישראל וחמאס משתקפת במאפייני העובדים ברצועת עזה עצמה: הגיל הממוצע של עזתים המועסקים בישראל הינו 44 שנים, ואילו הגיל הממוצע של עובדים ברצועה בגילאי העבודה העיקריים (25-64 שנים) הוא 39 שנים. בעוד שכ-40 אחוזים מהגברים בני 25-64 הנם בעלי השכלה על תיכונית, רק 17 אחוזים מהעובדים העזתים בישראל הנם בעלי השכלה על תיכונית. בנוסף, כ-83 אחוזים מהעזתים המועסקים בישראל דיווחו כי לא עבדו בספטמבר 2021, לפני חידוש התעסוקה בישראל.

ממעמד בינוני נמוך לעשירון עליון

העובדים מעזה חוו עלייה חדה בהכנסתם בעקבות המעבר לעבודה בישראל. רק כ-17 אחוזים מהעזתים שעברו לעבוד בישראל דיווחו כי עבדו בעזה בחודש ספטמבר 2021, ושכרם החודשי עמד על כ-1,040 ש"ח, פחות מהממוצע בעזה ברביע השלישי של 2021 (כ-1,600 ש"ח). השכר הממוצע של כלל העזתים שעברו לעבוד בישראל גדל ביותר מפי 6 (!) ועמד על כ-6,350 ש"ח בחודש (תרשים 1). פער השכר בין עזה לישראל מאפשר לגורמים שונים לגבות תשלומים עבור ההיתר: כשליש מהעובדים שילמו בממוצע בתחילת העסקתם כ-2,830 ש"ח, ומיעוט קטן מהעובדים שילם גם בחודשים העוקבים. למרות זאת, הגידול בשכר משתקף בדיווחי העובדים על רמת "אושר" (6.8) הגבוהה [מרמת "האושר" בשטחים \(4.5\) ואף מבחריין ואיחוד האמירויות \(6.6\)](#). רוב העובדים ציינו כי המעסיק הישראלי שלהם מתייחס אליהם בצורה טובה מאוד (49 אחוזים) או בצורה טובה (11 אחוזים) ורק שליש מהעובדים ציינו שהמעסיק שלהם מתייחס אליהם בצורה רעה או רעה מאוד.

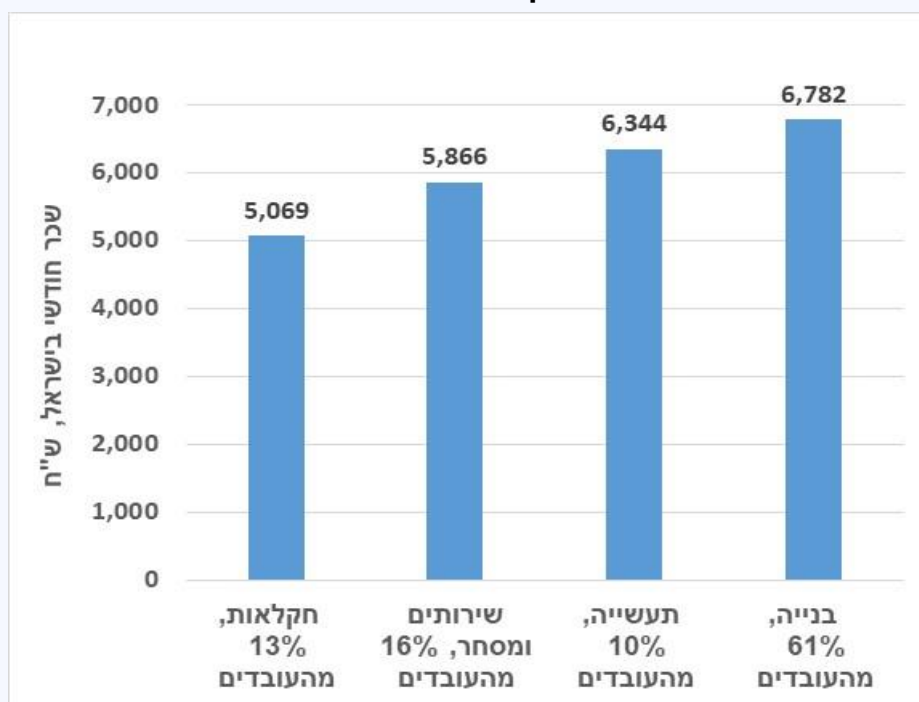
תרשים 1: שכר של עובדים עזתים בעזה ובישראל, ש"ח בחודש

מקורות: סקר העובדים העזתים בישראל וסקרי כוח האדם הפלסטיני

הסקר מגלה כי כ-61 אחוזים מהעובדים העזתים בישראל מועסקים בענף הבניה והשכר בענף זה (6,780 ש"ח לחודש) הוא הגבוה בהשוואה ענפית. השכר בענף החקלאות המעסיק כשמינית מהעובדים הוא הנמוך (כ-5,070 ש"ח) בהשוואה ענפית. רבע מהעובדים מועסקים בענפי התעשייה, השירותים והמסחר תמורת שכר של כ-5,850-6,300 ש"ח (תרשים 2). יצוין, כי בעוד היקף התעסוקה בענף הבניה מתאים להקצאה הממשלתית (60 אחוזים מהמכסה), הרי שהיקף התעסוקה בחקלאות נמוך מההקצאה (40 אחוזים מהמכסה), ואילו לענפי התעשייה, השירותים והמסחר אין כלל הקצאה לעובדים מעזה. כפייה על העובדים בענפים אלו לעבור לענף החקלאות צפויה לעורר קשיים, לרבות פגיעה בשכרם.

תרשים 2: שכר חודשי ממוצע ושיעור מועסקים על פי ענפי תעסוקה בישראל, שקלים ואחוזים

מקור: סקר העובדים העזתיים

בחתך גיאוגרפי, כמחצית מהעובדים הועסקו תמורת שכר גבוה באזור תל אביב (6,850 ש"ח) ומצפון לת"א (כ-6,550), וכמחציתם הועסקו באזור הדרום תמורת שכר נמוך יותר (כ-5,900 ש"ח בחודש). סביר כי התעסוקה תמורת שכר גבוה באזור תל אביב וצפונה תתרחב עם העמקת ההיכרות של העובדים העזתיים עם שוק העבודה הישראלי. על כן, מומלץ לבחון האם וכיצד יש להחזיר לעזה את העובדים מהאזורים השונים במקרה של עימות צבאי עם הרצועה.

השלכות למדיניות הסדרת התעסוקה העזתית בישראל

חידוש התעסוקה העזתית בישראל בהיקפה הנוכחי, כ-11,000 היתרים, והרחבתה לכ-20,000 היתרים בהתאם [להחלטת ממשלה 1328](#) (27 מרץ 2022) מיטיבים עם העובדים בישראל ובני משפחותיהם. העובדים בישראל מדווחים בסקר שערכנו על אודות שכר גבוה מאוד במונחים עזתיים, יחס טוב מצד המעסיקים הישראליים, ורווחה סובייקטיבית גבוהה מאוד. עובדים אלו היו לפני העבודה בישראל בני המעמד הבינוני-נמוך, שבהתאם [לקריטריונים של החמאס](#) לא רכשו השכלה גבוהה ורובם המוחלט לא עבדו בספטמבר 2021, ערב חידוש התעסוקה בישראל. כך, התעסוקה בישראל שיפרה את מצב חסרי ההשכלה האקדמית, ובאופן יחסי שוחקת את מעמד המשכילים העשויים למחות על החלטת חמאס למנוע מהם לעבוד בישראל, בפרט בחודשים האחרונים כאשר חמאס משלם שכר חלקי לעובדיו עקב משבר תקציבי.

על כל פנים, ספק אם התעסוקה העזתית בישראל בהיקפים אלו תביא לצמיחה כלכלית משמעותית ברצועת עזה, משום שכוח היצור המקומי נשחק מאז עליית חמאס לשלטון (2007). בדומה, ספק אם התעסוקה בישראל תגדיל את סך התעסוקה העזתית, בהיקף העולה בשיעור ניכר על מספר המועסקים בישראל (ראו [חידוש התעסוקה העזתית בישראל](#)).

הסדרת התעסוקה העזתית בישראל תעביר את העובדים משוק לא מוסדר לשוק מוסדר, בו המעסיקים יחויבו לדווח את ימי ושעות העבודה, ולהפריש תשלומי מיסים, ביטוח לאומי, ופנסיה. ההסדרה תפתח בפני העובדים אפשרויות תעסוקה בחברות המקפידות להעסיק רק עובדים מוסדרים. מאידך גיסא, המעסיקים יקבלו שליטה על ההיתרים, שתקשה על העובדים להתמקח עם מעסיקים, בפרט בענף החקלאות בו המכסות להיתרי עבודה נמצאות בשליטה מלאה של המעסיקים. מיסוד השליטה של המעסיקים בהיתרים עלול להרחיב תופעות בעייתיות המוכרות מתעסוקת העובדים בגדה המערבית, כגביית תשלומים עבור ההיתר. התשלומים עבור ההיתרים עלולים להיות גבוהים במיוחד עבור עובדים היוצאים מרצועת עזה הענייה.

בנוסף, כרבע מהעובדים מועסקים בענפי התעשייה, המסחר והשירותים, שלא קיבלו מכסות היתרים. העברת עובדים אלו לענף החקלאות, שהשכר בו יחסית נמוך, תפגע בעובדים רבים וראוי לשקול בחינה מחדש של המכסות הענפיות. אם כן, ההסדרה עלולה לפגוע בשכר הנטו של העובדים, אך עשויה לפתוח בפניהם תעסוקה חדשה, ולהניב לעובדים זכויות כפנסיה וביטוח בריאות. הסדרת התעסוקה עם מעסיקים רשומים עשויה גם להקל על החזרה מסודרת של העובדים העזתים לרצועה במקרה של עימות צבאי.

במישור הפנים פלסטיני, שליטת חמאס בחלוקתם של היתרי עבודה בישראל, בניגוד להיעדר שליטה של הרשות הפלסטינית בנושא, מתווסף לסימנים אחרים לעוצמת הריבונות החמאסית בהשוואה לחולשת הרשות הפלסטינית. חמאס גם מתאם את הקצאות כספי הסיוע הקטארי לאותן משפחות שמהן לא יוצאים לעבודה בישראל. ספק אם לכך התכוון המשורר.

ברמה האסטרטגית, ישראל הפסיקה את התעסוקה העזתית בישראל במסגרת ההתנתקות כדי לנתק כלכלית ומדינית בינה לבין רצועת עזה. בשנים האחרונות חודשה התעסוקה העזתית בישראל כאמצעי מוביל בריסון חמאס ושימור הרגיעה הביטחונית. ראוי לבחון, כיצד והאם חיזוק קשרי הכלכלה בין ישראל לבין הרצועה, בין היתר באמצעות העסקת עזתים בישראל והסדרתה הרשמית, מחזק את התפיסה של ישראל-הגדה המערבית-רצועת עזה כיחידה מדינית אחת.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט